

**Lidia COLESNIC-
CODREANCA** **LIMBA DE REDACTARE A PRIMEI
CONSTITUȚII A BASARABIEI
DE LA 1818 (1828)**

Cel mai important document istoric care a legiferat statutul noii provincii, anexate la imperiul rus în 1812, a fost Legea cu privire la organizarea autonomă a Basarabiei. La redactarea proiectului acestei legi, la Chișinău, au luat parte și boierii locali, care au contribuit la păstrarea limbii române în procedura de judecată din Basarabia. Lucrul asupra „Proiectului legii administrației Basarabiei” începe în 1816. În 1817 proiectul este gata și expediat la Sankt Petersburg, unde este aprobat de către împăratul Alexandru, cu unele modificări și completări. Apoi este redactat în limba rusă, la cancelaria lui Bahmetiev, guvernatorul Basarabiei, după care este tradus în română și publicat la 29 aprilie 1818 în Tipografia Exarhicească din Chișinău cu titlul *Așzământul obrazovaniei oblastei Bassarabiei*. Iar peste 10 ani, în 1828, tot la Chișinău, este tipărită legea propriu-zisă, revăzută, prescurtată substanțial și intitulată *Așezământul cu privire la ocârmuirea oblastei Bessarabiei*.

În general, actele oficiale erau traduse în cancelariile de la Chișinău de către funcționarii țariști, consilieri ai guvernatorului Basarabiei, care cunoșteau limba română. Traducătorii adeseori recurgeau la improvizații proprii, lăsând, în varianta românească, multe cuvinte rusești netraduse sau „creând” noi cuvinte românești, întrucât nu exista niciun dicționar bilingv la acea vreme în Basarabia.

Iată de ce textul românesc al primei Constituții a Basarabiei este împetrișat de un șir impunător de împrumuturi lexicale rusești, adaptate și neadaptate la afixe românești, de împrumuturi semantice sau calchieri semantico-lexicale, care fac textul aproape ininteligibil. Unele cuvinte românești, sub influen-

ța sinonimelor rusești corespunzătoare, capătă sensuri noi, dar improprii. Destul de numeroase sunt și calcurile sintactice – copierea topicii rusești a cuvintelor în propoziție.

Nu vom recurge la diviziuni și clasificări (care adesea sunt artificiale) ale materialului factual, selectat din cele două texte (de la 1818 și 1828) ale Legii cu privire la organizarea autonomă a Basarabiei, ci vom face uz de exemplificări și comentarii *ad-hoc*.

Remarcăm doar că numărul împrumuturilor lexicale rusești în aceste texte românești este atât de mare, încât nu vom exagera dacă fenomenului dat îi vom spune pe nume: *relexicalizare*, așa cum este numită în sociolingvistică [1, p. 137] substituirea conceptelor autohtone cu concepte străine. Or, relexicalizarea ne confirmă o dată în plus faptul că dintre nivelele limbii lexicul este supus cel mai ușor interferenței bilingve. Aici șochează nu numai abundența cuvintelor rusești, ci și firescul cu care sunt acceptate de către autorii traducerii drept cuvinte românești. Am spicuit cuvintele rusești și îmbinările de cuvinte rusești, adaptate la afixe românești, cu toate variantele lor de caz sau de timp, pentru a se observa „adaptabilizarea” lor la normele limbii române.

Proiectu pentru cele mai întâiu temelii la obrazovania ocârmuirii politicești dinlăuntru a oblastii Bassarabiei [2, p. 28]: „Locurile de *presudstvie* la ținuturi, hotarâli ținuturilor... să așazi împreună cu *obrazovania*”. „În *oblasti* și hotărăști a fi *Verhovnâi Sfat*”. „*Prezedentul* Sfatului acestui va fi marele *nacialnic a oblastii, ghenearal-gubernatorul* oștinesc de Podolie”. „*Cilenurile* lui vor fi... șasă deputați despre *dvoreanstvă*... și povățuitorul *dvoreanstvii oblastii*”. „socoțițele Sovietului spre a fi întărite de cătră mai înalta putere, să înfătoșază la împărătescul Sfat cu *predstavlenie* oșninescului *gheneral-gubernator*” [2, p. 29].

„Gubernatorul politicesc ca un cel mai întâiu *cilen* a cârmuirii *oblastii*” „pentru pricinile care nu vor fi săvârșati de cătră *presudstvie* vreunii din Expediții, precum pentru *podreadurile* cu hazneaoa”. „pentru străngerile dărilor haznelii, a *poșlenilor*”. „după alegirea *dvoreanstvii*”. „spre a cerceta locurile de *prisudstvii*”. „pentru *bolniți*”. „cheltuieli după *ștat*”. „la *cazna-ceistva* împărăției”. „să va face de cătră *Verhovnâi Sfat*”. „suma alcătuită... nu poate fi întrebuintată decât după *asignovcile Ministerstvii Finanții*” [2, p. 31].

„*Jalobile* asupra cârmuirii *oblastii* să vor da la *Verhovnâi Sfat a oblastii*”. „cu extracturi închipuți din *deli*”; „politicescul gubernator... cerând în *oreghenal dela* o va înfătoșa... la *Verhovnâi Sfat*” [2, p. 32].

„pentru datoria procurorilor de pe la gubernii și a *strepçilor* de pe la *uezduri*”. „și cei de pe la ținuturi să rânduiesc așijderea despre coronă după

predsatvlenie procuratorului *oblastii*, cu întărirea lui *Verhovnâi Sfat*". „Pentru *arhitectorul* și *zemlemerul* *oblastii*, pentru *pomoșnicii* lor și pentru *zemlemerii* de pe la ținuturi" [2, p. 33].

„Pentru trebili *pricazului* obșteștii purtări de grijă". „fără a să așăza *pricazul* acesta cu deosebită *prisudstvie*". „toți acești *cinovnici a mediținei*". „împlinind poroncile *nacialstviei* *oblastii*". „câți *patru zasedateli* sau comisari". „cari *cinuri* trebuie să fie aleși" [2, p. 34].

„un giudecătoriu și *două cilenuri*". „Spre ajutoriu *polițmeisterului*, să vor orându *ceastnoi pristavi*, *cvartalnoi nadzirateli* și alte *cinuri* de a poliției". „o parte din veniturile *otcupului*" [2, p. 35].

„vechi *privileghii* a Moldovei". „dreptățili personali a *dvoreninului* *oblastii* *Bassarabii*". „ei și *rodul* lor (*mazâlii*)" [2, p. 36].

„la cel întâiu *cin de ștab-ofițării*"; „de la *colejschii asesor*"; „acei ce vor primi la *ieșire în ostavcă* din slujba oștinească spre răsplătiri *cin de prapurșcic*"; „pentru *predvoditelul* *dvoreanstviei* *oblastii*" [2, p. 39].

„să înfătoșază de cătră *predvoditelul* *dvoreanstviei* la *nacialstvia* *oblastii*"; „*cantora de hotărături* are să fie alcătuită de un *predsedatel*, *patru cilenuri* după alegire *dvoreanstviei*" [2, p. 40].

„prin întărire lui *Verhovnâi Sfat* și de un *zemlemer a* *oblastii*"; „Hotărârile giudecătoriei criminalicești *al* *oblastii*... să vor trimite spre întărire gubernatorului polititeșcu și să vor împlini după unire lui ci o va arăta *prin predlojănie* cătră aceeași giudecătorii criminalicească"; „cerând *dela în original*"; „spre a să face acel cu toată supunire *doclad*" [2, p. 41].

„ce mai înaltă *nacialstvia*"; „poroncile *nacialstviei*"; „Gubernatorul politicescu... să va adresarisi cătră *Verhovnâi Sfat* *prin predstavlenii*, cătră ocârmuire *oblastii*, cătră giudecătorii *oblastii*... *prin predlojăniei*"; „sau să se dobândească împreună lucrare *acei soslovii* spre obșteșcul folos"; „la moșiile ce sânt însuși a *pomeșcilor*" [2, p. 42].

„cătră *pomeșcici*" [2, p. 43].

„să trimată cele cu toată supunere *vedomosti*"; „ei primind *vedomostie*" [2, p. 44].

„locurile *din presudstvie*"; „locurile *de prisudstvie*" [2, p. 45].

„*poșlinile tamojnii*"; „trimite la *caznaceistviile* ținuturilor întocmai tăbliță împreună cu *cvitanție*"; „instrucții a *caznaceilor* de pe la ținuturi"; „prin mijlocire *caznaceistvilor*"; „Expediție 2-le prin mijlocire a *întregii presudstviei* cârmuirii *oblastii*"; „numărul oștilor ce se află *cfartiruind* în *oblastii*" [2, p. 46].

„cheltuiala ținării locurilor *de presustviei* a *oblastii*; contracturile... să vor încheia cu *podreadcicii*"; „*mareșalul* *dvoreanstviei* *oblastii*"; „să le facă cunoscută adunării *dvoreanstviei*" [2, p. 47].

„să lasă *asupra dumilor* orășânești” [2, p. 48].

„va fi datoare... în *întreaga presudstvie* acelei cârmuirii să arate dreptățale”; „*pentru otcupuri și podreaduri*”; „*la podreaduri*” [2, p. 49].

„cu unire *întregii presudstviei* a cârmuirii oblastii”; „*la caznaceistvile ținuturilor*” [2, p. 50].

„pomenita cârmuire va înfățișa *vedomostii* de fiștecare sumă deosăbit: va ave *vedomostii*” [2, p. 51].

„toate locurile... să împărțascu *pe la cilenurile ei*”; „împărțire trebilor *între cilenuri* să va face de cătră însuși Expediție: cu întărire *a toată presudstvie* cârmuirii oblastii” [2, p. 52].

„și acele (pricini) hotărâte în grabă și fără *zătincire* prin faptă”; „din științele adunate de la canțelarie *acelui locu de presudstvie*”; „să facă cunoscut de aceasta tot *aceluiși locu de presudstvie cu doclad* prin viu graiu” [2, p. 53].

„*docladul* acesta să trece în jurnalul *presudstviei*; iscălitura secretarului sau *a pismovoditelului*”; „*Presudstvie* însă trecând în jurnalul său” [2, p. 54].

„pricină asupra vreunuie dintre șazătorii *la presudstvie*”; „Procuratorul oblastii în vremea când să face hotărâre pricinilor nu trebuie să se afle în *presudstvie*” [2, p. 55].

„neîmplinire din partea *nacialstviei oblastii*”; „Procuratorul ținutului va privește ca *ștraful* ce să va hotărî să să îplinească fără sminteală”; „va intra pe la locurile giudecătorești a aceluieși ținut sau târgu în toată vreme, iar în vreme când va fi hotărâre vreunii pricini, va ieși *din presudstvie*” [2, p. 56].

„orândatorii satelor *pomeșcilor*” [2, p. 58].

„în stăpânire moșiei *pomeșcicului*”; „la trecirea *polcurilor*”; „Ispravnicul... în ținutul încredințat lui rânduieste *cvartiruri*”; „după cerire *cinovnicilor* oștinești”; „în vremea *cvartiruirii*”; „neînsărcinând pe un *pomeșcic* mai mult decât pe altul” [2, p. 59].

„pentru facere *obuzurilor pe la polcuri*”; „datoriu este... a raportui *nacialstviei*”; „ca *polcul* să să învoiască cu *pomeșcicul*”; „va trimite *vedomostie*”; „să înțelege fără știre *tamojnii*”; „trece în deosebită condică și *vedomostiile* alcătuite” [2, p. 60]; „averea acestor vinovați... datoriu este ispravnicul să o scrie... *să o secfestruiască*” [2, p. 61].

„atunci *opredeleniile* sau hotărârile ce să vo fi făcut asupra acelor pricini”; „să vor supune... și plățai *ștrafului*”; „va iscăli acest feliu de *opredelenii* sau hotărâri”; „dar sânгурă giudecătorie ținutului nu este volnică a supune pe cineva giudecății sale, afară de numai o întâmplare: dacă în *vreme prisudstviei sale* cineva din cinovnici sau din fețele particularnice ar îndrăzni a să aluneca cătră vreo cutezătoare urmare pricinuitoare de scârbă datorniciei cinstiri cătră *locul de presudstvie*” [2, p. 62].

„spre defăimare giudecătoriei ținutului în vremea presudstviei sale”; „giudecătorie ținutului *făcând* fără întârziere *răvizie* cercetării... încheie *opredelenie*”; „când giudecătorie ținutului va găsi *în delă* vro lipsă sau nelămurire” [2, p. 63].

„*Dvoreaninul* de va cade în vinovăție” [2, p. 64].

„socotința sa... o trimite dimpreună cu cea *în oreghenal* lucrare”; „giudecători ținutului... este datoare să *aibă presudstvie* la orașul ținutului în toată vremea” [2, p. 65].

„În vremea ci să giudecă acest feliu de pricini, *cilenul* giudecătoriei ținutului de care pricinile acesti să atingu, este datoriu să *se tragă din presudstvie*”; „*Orânduind* în acest chip *presudstvie* giudecățiilor de pe la ținuturi” [2, p. 67].

„După primire jalobii de la jăluitoari să trece ca în scurt în izvodul *de pe masa presudstviei*”; „după trimiterea de către giudecătorie *a povestilor*; va fi trimasă pârâtului *povestca* la 21 de zile” [2, p. 69].

„Mazilul... înștiințază în scris pe giudecătorie de împliniri *cu darea povestcii*”; „pentru că n-au venit după *ace dintâi povestcă*”; „atunci mazilul pentru ducere *povestcăi* va primi un leu”; „această cheltuială făcu cu trimitere *povestcilor*” [2, p. 70].

„i să va face știut de *cătră prisudstvie* că pricina aceasta ari să se asculte”; „acolo, *în prisudstvie giudecătoriei* ținutului, să începe cercetare pricinii” [2, p. 71].

„după întoarcere *la prisudstvie* a documenturilor... giudecătorie întră în cercetare pricinii și o hotărăști pe temeiul *pravililor* Moldaviei” [2, p. 72].

„Giudecătorie alcătuiind obicinuită *presudstvie* sa la 7 ceasuri dimineața până la 12 va ceti prin mijlocire unui din *cilenurile* sale însămnatele hotărâri părților ce să giudică, cari vor fi datoari să se arăte *la presudstvie* în aceeași vreme”; „atunca *cilenul prisudstviei* va lua de la dânșii pe aceeași hotărâre iscălitură”; „Atunci *presudstvie* îngăduind a să iscăli precum s-ai zis mai sus pe ace hotărâre” [2, p. 73].

„atunca giudecătorie... va faci în *presudstvie* cunoscută hotărâre în pricina lor” [2, p. 75].

„amândouă părțile *nu să vor arăta în prisudstvie* giudecătoriei” [2, p. 76].

„Pricinile pentru lucruri *zălogite*”; „Pricinile cari după giudicarea giudecătoriei ținutului, pentru pricinuire de scârbă *prisudstviei sălii* nu cuprindu *împlinire de ștraf* mai mult decât până la 100 lei” [2, p. 77].

„Instrucția *caznaceistvilor*”; „*caznaceistva* ținutului”; „*la caznaceiu* ținutului” [2, p. 79].

„*cfitanții tipărite*”; „*în cvitanțiile aceste* trebuie să fie însemnate acele numere”; „aflându-să față acolo *buhgalterul* [2, p. 80].

„Apoi *caznaceiul* va căuta în tablă și *posleduind* suma banilor rânduită în *cvitanție*, va puni în cea noai zioa, numărul”; „Primire birurilor haznelii sau a dărilor obștești *pe la cvartiruri* și nu *la caznaceistva* ținutului să oprești cu totul” [2, p. 81].

„*La caznaceistva* ținutului are să păzească *caraul* din *polcurile de armii ce vor cvartirui* în târg” [2, p. 84].

„pentru lumânările *caraulurilor de pe la polcuri*” [2, p. 86].

„pentru lumânările *la caraulurile polcurilor*”; „*asignații* împărătești 1000 ruble” [2, p. 87].

„*Prisutstvie cantorei* de hotărâtori să alcătuieste de un *predsedatel*, patru *cilenuri* despre *dvoreanstvă* și de al oblastei *zemlemer* (măsurătoriu de pământ)”; „*predsedatelul* și *cilenurile* să orânduiescu după alegire *dvoreanstvei* în fiștecare vremi de trei ani cu întărire de la *Verhovnâi Sfat* a oblastei, iar *zemlemerul* oblastei despre *coronă*”; „în *ștatul* cantorei de hotărâtori să cuvinu a fi *șasă zemlemeri* a ținuturilor”; „*cantora hotărâtorilor* deșchizând *prisutstvie sa* îndată face știut tuturor stăpânitorilor de moșii” [2, p. 89].

„Arbitrul din parte pârâtului... atunce să tragi el *din prisutstfie comisiei*” [2, p. 91].

„Hotărâre să face cunoscută cu ușile deschisă în *prisutstvie comisiei*” [2, p. 93].

„pentru hârtie și vâpseli *pentru zemlemeri*” [2, p. 95].

„La *presudstvie cantorei* pe uși să va lipi izvod de pricinile particulari ce să cuvin a să cerceta”; „intră pe rând în *dizbaterea delii* și a horărârei comisiei” [2, p. 96].

„La isprăvnicie ținutului... *zasedateli* sau comisari al 9-le clas”; „*ceastnoi pristavi* a 10-le clas”; „*cvartalnoi nadzirateli* al 14-lea clas”; „*pismovoditel* al 14-le clas”; „*bazarnoi, deseatnici, budoșnici*” [2, p. 104].

„*stolonacialnic* al 14-le clas” [2, p. 105].

„La tamojna de la granița a Novosiliții: întâi *dosmotrșcici* al 10-le clas”; „al doile *dosmotrșcici* al 12-le clas”; „*la tamojna* de pe granița a Sculenilor”; „*întâi cilen tamojnei*”; „*pismovoditel* cu știință de limbă rusască și moldoveneacă al 10-le clas [2, p. 107].”

„la *zastava tamojnei* de la portul Izmailului”; „ocârmuitorul *zastavei*” [2, p. 108].

„la carantina portului de la Reni”; „pentru *cantora carantinei*”; „*nacialnic carantinei* al 6-le clas”; „*tovariș* al său al 7-le clas”; „*perevodcic* cu știință

de limbile rusască, moldovenească și grecească al 12-le clas”; „*lecari*” [2, p. 109].

„ofițeri din cei *ieșiți în ostavcă*” [2, p. 112].

Observăm că toate cuvintele rusești sunt adaptate la normele limbii române, purtând afixele cerute de caz sau de timp. Majoritatea lor sunt substantive. Verbe rusești adaptate la normele limbii române sunt doar câteva:

„să o *secfestruiască* (averea)” [2, p. 61].

„pentru lucruri *zălogite*” [2, p. 77].

„și *posleduind* suma banilor” [2, p. 81].

„să vor *cvartirui*” [2, p. 84].

În tot textul, traducătorul explică în paranteze numai de trei ori, prin cuvinte românești, sensul unor rusisme, care, deși „traduse”, i se par neînțelese:

„În oblasti să așază despre coronă un al oblasti arhitector și un al oblasti *zemlemer* (*măsurătoriu de pământ*)” [2, p. 33].

„...iară celalalt *cu povestcă*, adică *înștiințare* giudecătoriei ținutului” [2, p. 69].

„În venitul lor să va orândui suma târgului *din pozemelnoi zboru*, adică *dări pentru pământ*” [2, p. 35].

Atestăm un număr mare de inovații lexicale, cuvinte formate recent:

„apărarea dreptului *particularnic*” [2, p. 33].

„*personalnică* slobozănie” [2, p. 39].

„politicescul gubernator va *corisponderisi*”; „să va *adresarisi* către Verhovnâi Sfat” [2, p. 42].

„prin mijlocire *publicarisitii* târguiri” [2, p. 47].

„după socotința *prețăluitorilor*”; „prețul să va alcătui din *prețăluire*” [2, p. 49].

„ispravnicul *raportuind* stăpânirii”; „*raportuiește* oștinescului ghegeneral-gubernator”; „pot sî între în stăpânire moșiei pomeșcicului ce *au luat-o în orindă*”; „în folosul... *orândatorulu*” [2, p. 59].

„căci împlinire ce să va hotărî... este *sigurarisită* cu luare în scris” [2, p. 63].

„rânduiește din partea haznelii *creditarisât* cinovnic” [2, p. 64].

Textul abundă în calcuri lexicale, semantice și sintactice, care copie modele rusești. Adjectivul rusesc *kasatelinâi* este tradus prin *atingător*:

„Toate pricinile *atingătoare* de cârmuire guberniei” [2, p. 30].

„Trebili *atingătoari* cătră această poliție” [2, p. 34].

Iar *prostoi* – prin *prost*: „deopotrivă cu cei *proști* săteni”; „ruptașii a plăți întocma ca și cei *proști* țărani” [2, p. 37].

Adjectivul *vnutrennii* s-a tradus prin *dinlăuntru*, *vneșnii* – prin *de afară*:

„Asupra tuturor părților a cârmuirii *dinlăuntru*” [2, p. 41].

„Gubernatorul politicescu să îngrijăște *cu lățirea neguțitoriei de afară* și a cei *dinlăuntru*” [2, p. 44].

Verbul rusesc *zaviseti* este tradus totdeauna prin *a atârna* sau *a spânzura*:

„Iar alții (țigani) sânt robi a părții duhovnicești, a dvorenilor, a boiernașilor, a mazelilor și a neguțitorilor și *spânzură* cu desăvârșire di la aceștia” [2, p. 38].

„Rânduiala pentru facire alegerilor la slujbile ce *atârnă* de la dvoreanstvă” [2, p. 40].

„și lucrarea potrivită *cu căzută* curgirea pricinilor... *atârnă* de la îngrijire gubernatorului politicescu” [2, p. 42].

„spre îndestularea trebuințelor ci *atârnă* de la pământ” [2, p. 45].

„vor face arătare gubernatorului politicescu și el, întorcând spre acea *căzută* luare aminte” [2, p. 43].

Prepoziția rusească *pod* se traduce prin *sub*, unde s-ar cere prepoziția *în*: se calchiază recțiunea verbului rusesc:

„A lua sama ca acei de *supt* giudicată sau acei căzuți *supt* cercetare” [2, p. 44].

„urmează formi de tabli *supt* litera A și de cvitanții *sub* litera B” [2, p. 80].

Calcuri ale formei interne:

„pe lângă *împreună șiderea* la presudstvie a doi sovetnici” [2, p. 30].

„furtișagurile și tot felul de *sine împuterniciri*” [2, p. 44].

De asemenea, în frază permanent predomină topică rusească:

1) Genitivul posesiv totdeauna precedă Nominativul:

„Al oblastii Verhovnâi Sfat” [2, p. 29].

„un al oblastii arhitector și un al oblastii zemlemer” [2, p. 33].

„de la a târgului poliție” [2, p. 63]. De fapt, articolul posesiv apare foarte des și după un substantiv articulat:

2) Determinativele precedă substantivul:

„în mai bună stare lucrare pământului” [2, p. 48].

„va ave neadormită privighiere” [2, p. 51].

„spre a-i slobozi de o fără vinovăție pedeapsă” [2, p. 55].

„va pune toată putincioasa silință spre prinderea lor” [2, p. 58].

„după acele cercetări au să fie supt cu tărie caraul” [2, p. 61].

„lasă cea cu desăvârșire cercetare a delii” [2, p. 97].

Observăm că cel mai utilizat cuvânt rusesc în textul de la 1818 este *presudstvie* (rus. *prisutstvie*), atestat cu toate sensurile sale, semnificând atât o instituție de stat (*locul de presudstvie*), cât și membrii acelei instituții de stat (*cilenurile presudstviei*) sau ședința propriu-zisă a acelei instituții (giudecătorie *alcătuiind* obicinuită *presudstvie* sa la 7 ceasuri dimineața), prezența unei persoane sau a tuturor membrilor instituției (dacă *în vremea presudstviei* sale; *întreaga presudstvie* aceluia cârmuirii), însăși instanța (*presudstvie* trecând în jurnalul său; *pe masa presudstviei*).

Același text, modificat, revăzut substanțial și prescurtat, este tipărit peste 10 ani cu titlul *Așezământul pentru ocârmuirea oblastei Bessarabiei*, cu remarca: „S-au tălmăcit pe limba moldovenească și s-au tipărit în Duhovniceasca tipografie în Chișinău, 1828 anul, aprilie 27 zile” [2, p. 144]. Este legea propriu-zisă de constituire a Basarabiei.

Deși are un volum redus, numai 24 de pagini, textul preia toți termenii rusești din textul de la 1818:

„*Dvoreanstva* Bessarabiei”; „*crestianii* ce sânt așezați cu lăcunța în Bessarabia și cei ce de acum să vor așaza, afară de țigani, nu pot fi robi nici la *pomeșiciei* Bessarabiei, nici la *dvoreni* rossienesci”; „*gheneral-gubernatorul*”; „Ocârmuirea *oblastei* Bessarabiei să împărțăște în cea a *oblastiei*, a *uezdurilor* sau a ținuturilor și în cea orășănească” [2, p. 122].

„după *predstavlenia* *gheneral-gubernatorului*”; „*Pricazul* obșteștii purtări de grijă, care să alcătuieste după *pravilele* ce sânt în guberniile *Rossiei* cele dinlăuntru”; „Adunarea deputaților *dvorenstvei*, ce să alcătuieste din *marșalul* *oblastei* și din deputații din fieștecare ținut, după alegerea *dvorenilor* preste trei ani”; „*Uprava* doftorească, alcătuirea cării este hotărâtă prin *ștat* ce s-au dat lângă acest așezământ; procurorul *oblastii* și doi *pomoșnici* a lui (*streapcii* *guberniei*)”; „*ministrul iustiției*” [2, p. 123].

„Criminaliceasca giudecătorie a *oblastei* să alcătuieste: de un *prezident* și doi *sovetnici* din partea ocârmuirii, din doi *zasedateli* după alegerea *dvoreanstvii* și din doi *zasedateli* din partea neguțitorilor; *Sovestnii sud* (giudecătoria cea după cuget) să alcătuieste: de un giudecătoriu; din doi *zasedateli* de la *dvoreni* și din doi de la neguțitori și țărani” [2, p. 124].

„Atât *nacialnicul* pământesc, precum și *zasedateli* să rânduiesc de cătră ghenal.gubernatorul”; „În fieștecare ținut să află *caznaceistvă* supt ocârmuirea *caznaceiului* de ținut” [2, p. 126].

„o *upravă* orășănească să alcătuieste... din un *ceastnâi pristav* și din un ratman de la magistrat, iar acolo unde nu este *ceastnâi pristav*” [2, p. 127].

„La întâmplarea ridicării liniei de *tamojne* ce este la Nestr, întră atuncea în capitalul cel din a zecea proțenturi hotărâta somă din toate veniturile *tamojnilor* din *oblastia Bessarabiei*”; „Politicescul gubernator *predstavli-sește* ghenal-gubernatorului *donesenii* (înștiințări), cu Sfatul oblastei să adrisarisește prin *otnoșanii*, iară la alte locuri și fețe a ocârmuirii oblastei asemenea și tuturor locurilor judecătorești dă *predlojânii*, iară celorlalte, porunci” [2, p. 131].

„*predvoditeliul dvoreanstvei* a oblastei în al 5-lea clas leafă nu primește”; „Însemnare: deosebită canțearie nu să orânduiește, căci a lucra *delile* poate unul dintre cele neschimbate *cilenuri*” [2, p. 133].

„Spre năimirea casălor pentru *locurile de prisutstvie*, atât celor a oblastiei cum și a celor de ținuturi” [2, p. 134].

„*pismovoditel*”; „*sovetnic*”; „*stolonacialnici*; pentru partea *otcupului* de rachi” [2, p. 135].

„*zasedateli* din partea *dvoreanstvei*”; „*sovestnâi sud* (giudecătoria cea după cuget)” [2, p. 137].

„Însemnare: iar în cele orașe unde nu este *ceastnâi pristav*, *prisutstvia upravei* orășenești să alcătuieste sub *prezidenția* polițmeisterului”; „*bazarnii*”; „*deseatnici*” [2, p. 141].

Au apărut, de asemenea, un șir de cuvinte noi:

„*Controleriul* oblastei” [2, p. 123].

„Giudecătoria cel după cuget să alege de dvoreni pentru care la obicinuitele *vâboruri* a dvoreanstviei să se *balotirisască* cinci candidați”; „*počitovaia cantora*” [2, p. 124].

„Epitropia dvorenească, în care supt prezidenția marșalului de ținut a dvoreanstvei, după *vâborul* dvorenilor, să află *cilenuri zasedateli* giudecătoriei ținutului din partea dvorenească” [2, p. 125].

„*slovesnii sud* (giudecătoria cea prin cuvânt)”; „*sirotschii sud* (giudecătoria sirmanilor)” [2, p. 126].

„*țehovaia uprava*”; „*comisia cvartirnaia*” [2, p. 127].

„Primul în *uvajânie* că în cuprinderea ocârmuirii Bessarabiei intră al oblastei Sfat” [2, p. 128].

„în *adrisarisirea* lor cu cele ce să află în oblastie ocârmuiri urmează pravilelor celor de obște” [2, p. 132].

„Gheneral-gubernator, oprind hotărârea Sovietului, *predsavlișește* pentru aceea ministeriilor după cuviință și așteaptă de la dânsule dezlegare” [2, p. 129].

„iară pentru *adrisarisirea* cu cele mai înalte *predsavlișesc* nacialstviile sale după rânduială” [2, p. 132].

„*ucenici a lecarilor*”; „*feldșeri*” [2, p. 134].

„*preseajinii* (jurați)” [2, p. 136].

„*ceastnici pristavi*”; „*cvartalnici nadzirateli*”; „*bazarnii*” [2, p. 141].

„în *cvartirnaia* comisie” [2, p. 143].

Dintre calcuri predomină cele semantice:

„Lăcuiitorii oblaștei Bessarabiei de darea recruților sânt slobozi pe vreme nehotărâtă”; „însă aceasta *nu atârnă* asupra creștianiilor ce să strămută din Rossia” [2, p. 121].

„dvoreniile rossienești ce viețuiesc în Bessarabia pot, afară de țigani, a avea acolo oameni robi numai casnici și aceia pentru slujba *feșilor* lor și a casei”; „Ocârmuirea cea a oblaștei *să așază* în orașul Chișinău” [2, p. 122].

„Ridicarea cinovnicilor poliției *spânzură* de la gheneral-gubernatorul” [2, p. 127]. „Tot pe aceste cele de obște pravile *să așază* treptele în lucrarea pricinilor și revizia hotărârilor a locurilor giudecătorești, *suindu-să* până la ocârmuitorul Senat” [2, p. 128]. „*Atârnările* locurilor și a *feșelor* ce ocârmuiesc oblaștia Bessarabiei” [2, p. 131]. „Locurile și fețele care sânt deosebite în oblastie ocârmuiri, păzind *spânzurarea* lor de la acele mai mari ocârmuiri, cătră care ele atârnă după a sa *așezare*”. „Puterea fieștecăruia loc și fețe *nu să lățește* mai departe de hotarul lucrării lui” [2, p. 132]. „ajutători *lângă* stolonacialnic, *lângă* controler și *lângă* buhgalter” [2, p. 136].

În noua variantă a Constituției se atestă o mai mare influență a topicii rușești decât în cea de la 1818, subiectul sau predicatul fiind plasat, adesea, la sfârșitul propoziției, atributul neacordat în Genitiv sau cel acordat exprimat prin adjectiv – înaintea substantivului determinat:

„Locurile oblaștei să supun toate a *ținuturilor* și a *orașilor* locuri (așezări), după felul lucrărilor lor”. „Primind în uvajănie că în cuprinderea ocârmuirii Bessarabiei întră *al oblaștei* Sfat, carele în cele de obște a *imperiei* așezări *nu să află* și că asemenea unele părți cer *deosebite* pravile, pravilele aceste să însemnează mai jos” [2, p. 128].

„Toate hotărârile Sfatului oblaștei, care cuprind în sine vreun lucru nou ce cere *prea înalta* întărire, să înfățoșază după rânduială întru acea ministerie

172 Limba ROMÂNĂ

cătră care pricina *atârnă*”. „Sfatul al oblastei Bessarabiei la pricinile de giudecări nici o *amestecare nu are*” [2, p. 129].

„*a Novorossiei și a Bessarabiei* ghegeneral-gubernator” [2, p. 131].

„*stolonacialnici și lor* ajutători” [2, p. 133].

În textul de la 1828 lipsește cuvântul rusesc *zemlemer*, care este tradus prin *măsurătoriu de pământ (inginerul)* [2, p. 136].

Așa arăta varianta românească a primei Constituții a Basarabiei, la numai șase și, respectiv, 16 ani de la anexare, pe când nu se putea vorbi de situație lingvistică de bilingvism, cu atât mai mult, de diglosie. Firește că „noile” denumiri ale structurilor de stat ale provinciei, ale posturilor funcționarilor țariști, ale mijloacelor lor de activitate au fost preluate din lexicul rusesc de toate actele cu caracter oficial-informativ, care s-au editat în Basarabia pe parcursul secolului al XIX-lea. Astfel au pătruns și în vorbirea populației autohtone, deoarece toate acestea erau aduse la cunoștința auditorilor prin difuzare publică, fiind citite în biserici sau în mijlocul satului. Noul limbaj, utilizat în aceste acte, la început necunoscut maselor largi de vorbitori de limbă română, cu timpul este asimilat.

Așadar, aceste importante acte oficiale tipărite în limba română în Basarabia secolului al XIX-lea, *Așăzământul obrazovaniei oblastei Basarabiei (1818)* și *Așezământul cu privire la ocârmuirea oblastei Bessarabiei (1828)* au dat șartul poluării limbii române sau al penetrării vocabularului românesc din Basarabia de cuvinte rusești. Nu exagerăm dacă afirmăm că aceste documente au pus începutul unei noi tendințe lingvistice, cea de dialectizare a limbii române, de apropiere a ei de limba rusă, după cum erau intențiile glotopoliticii țariste (3, p. 98).

SURSE BIBLIOGRAFICE

1. Ch. Baylon, *Sociolinguistique. Société, langue et discours*, Nathan, 1996.
2. P. Mihail, Z. Mihail, *Acte în limba română tipărite în Basarabia (1812-1830)*, București, 1993.
3. I. Iova, *I. Doncev și istoria apariției manualelor sale*. În „Revistă de lingvistică și știință literară”, Chișinău, 1993.